

การใช้ประโยชน์ป่าชุมชนโกรกประดู่ ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

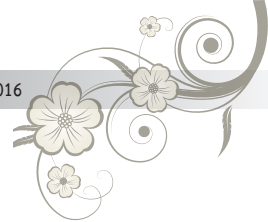
The Exploitation of Krokpradoo Community Forest, Tambol Khok- klang, Amphoe Lamplaimat, Buriram Province

ผกามาศ มุลวันดี ¹

บทคัดย่อ

การศึกษครั้งนี้ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนโกรกประดู่ ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อทราบถึงมูลค่าของสิ่งที่คงเหลืออยู่ในป่า และข้อมูลการใช้ประโยชน์จากป่า ดังนี้ 1) มูลค่าคงเหลือของป่า ประมาณปี พ.ศ.2518 มีพื้นที่ประมาณ 4,000 กว่าไร่ สัตว์ป่า มีหลากหลายพันธุ์ หนองน้ำกลางพื้นที่ป่าเป็นแหล่งน้ำสำคัญของชุมชน เป็นทั้งน้ำอุปโภคและบริโภค เป็นแหล่งจับสัตว์น้ำ เก็บหาของป่า และพืชใช้เป็นอาหาร ไม้พื้น ปัจจุบันในปี พ.ศ.2559 พื้นที่ของป่าคงเหลือประมาณ 714 ไร่ จากระยะเวลาที่ผ่านมา 41 ปี แสดงให้เห็นชุมชนมีการเข้าไปใช้พื้นที่ของป่าในการทำประโยชน์หรือใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินและมีการครอบครองป่าทำให้พื้นที่ป่าลดน้อยลง 2) การใช้ประโยชน์จากป่าจากชุมชนที่อาศัยอยู่รอบป่า จำนวน 104 คน จากทั้ง 4 หมู่บ้าน พบว่า ป่าชุมชนโกรกประดู่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเห็นได้จากมูลค่าสิ่งที่ยังคงเหลือจากการเข้าไปใช้ประโยชน์ เช่น ประโยชน์ที่ได้จากเห็ดป่ามีมูลค่าตลอดปี จำนวน 218,350 บาท มันสำปะหลัง/อื่น ๆ เช่น ผักต้ว กลอย หน่อไม้ ฯลฯ จำนวน 1,179,500 บาท ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่คนในชุมชนได้มีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าในชุมชน แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนควรมีการรักษา และอนุรักษ์ป่าชุมชนโกรกประดู่ให้คงเหลือชั่วลูกชั่วหลาน และ 3) ประโยชน์ที่ได้จากป่าของคนในชุมชน มีดังนี้ 3.1) การนำของดีด้านป่า ป่าชุมชนแห่งนี้มีไม้หลากหลายชนิด เช่น ต้นตะขบ ต้นเหลื่อม ต้นจิก ต้นประดู่ ต้นจบก ต้นตั่ว ต้นกุงหรือต้นพลวง ต้นรัง ต้นเต็ง ต้นแดง ต้นตูมกา ต้นมะค่า ต้นไขเฒ่า เป็นต้น ซึ่งไม้บางอย่างกำลังจะสูญพันธุ์และไม่บางอย่างกำลังเป็นที่ต้องการของนักออกแบบบ้านจัดสรร 3.2) การนำของดีด้านเห็ด ป่าชุมชนแห่งนี้จะอุดมไปด้วยเห็ดหลากหลายสายพันธุ์ เช่น เห็ดน้ำหมาก เห็ดตะปู เห็ดผึ้ง เห็ดหำพระ เห็ดหน้าขาว เห็ดระโงก เห็ดนางฟ้าป่า เห็ดโค เห็ดโคนใหญ่ เห็ดโคนน้อย เห็ดน้ำแป้ง เห็ดหน้าแหล่ เห็ดหน้าวัว เห็ดถ่าน เห็ดเผาะ เป็นต้น เห็ดบางประเภทเป็นเห็ดที่หายากเป็นที่ต้องการของตลาด มีราคาสูง ในฤดูที่เห็ดงอกจะมีคนในชุมชนและนอกชุมชนจำนวนมากไปหาเห็ดในป่าชุมชน

¹ อาจารย์สาขาบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

แห่งนี้เพื่อนำไปขายเป็นรายได้ หรือนำมาใช้ในการประกอบอาหาร 3.3) การนำของดีด้านสมุนไพร ป่าแห่งนี้มีสมุนไพรที่เกิดขึ้นในป่า เช่น สมอพิเภก แคป่า เครือพันช้าย พังคิ เครือส้มลม ส้มกุ้ง ต้นหัว ไก่โอก หนอนตายหยาก เครือสาวหลง โตไม่รู้ล้ม เป็นต้น ซึ่งคนในชุมชนที่เป็นคนเก่าแก่จะนำมาใช้ในการรักษาคน และ 3.4) การนำของดีด้านสถานที่ ป่าชุมชนโกรกประดู่เป็นสถานที่ที่ใช้ในการเป็นแหล่งเรียนรู้คนนักเรียนในสถานศึกษาใกล้ ๆ เนื่องจากเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีหนองน้ำ 3 หนองน้ำ ที่ปัจจุบันกำลังจะขาดหายไป เป็นสถานที่ที่คนในชุมชนใช้ปลูกข้าวเพื่อนำมาขายเป็นรายได้ถวายวัด แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าแห่งนี้

คำสำคัญ : การใช้ประโยชน์จากป่า ป่าชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์

Abstract

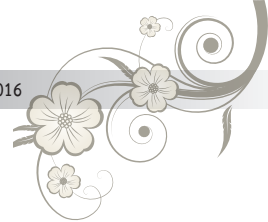
The purposes of this research were to study the exploitation of Krokpradoo community forest, Tambol Khokklang, Amphoe Lamplaimat, Buriram, in order to find out value of the remaining in forests and the exploitation of forest as follow 1) the residual value of forests around the year 1975 with an area of more than 6,400,000 Sq Mts. There were a variety of wildlife species. The swamps in the forest area were the main water sources for the community as well as consumption water, the fishing sources and gathering wild plants which were used as food and firewood. In the year 2016 the remaining forest area of about 1,142,400 Sq Mts. In the period of the past 41 years, was shown that the community got into an area of forest for using or using in the livelihood and making the possession that made forest areas reduce. 2) The exploitation of the community around the forest of 104 people from 4 villages, was found that Krokpradoo community forest remained plentifully with the evident from the value of what remains to be exploited such as the benefits of wild mushrooms that were valued throughout the year of 218,350 baht. Cassava / others as Tiew leave, wild yams, bamboo shoots and etc. of 1,179,500 baht, were collected from the community forest. It was shown that the people in the community should be maintain and conserve the remaining community forest of Krokpradoo until the latest generation and 3) the exploitation of forest were as following 3.1) Adoption of wild

plants, which were various kinds such as Takhob tree, Luam, Jig, Pradoo, Jabok, Tiew, Kung or Phluang, Rung, Teng, Dang, Toomka, Makha, Khainao and so on, which some wood was going be extinct and some was in need of housing design. 3.2) Adoption of mushrooms, this community was rich of various species of wild mushroom such as Nammak, Tapoo, Phung, Ham Phra, Nakhao, Ra-Gnok, Nangfapa, Khai, Khon Yai, Khon noi, Nam Pang, Na Lae, Nawua, Than, Phoe and so on. Some kinds of wild mushroom were rare, in need of the market and high prices. In the season of the mushrooms growing, people in the community and outside went to find a lot of mushrooms in the community forest, in order to sell or use in cooking. 3.3) Adoption of herbs which grew in the forest area such as Samor Pipek, Kaepa, Khruafansai, Phungkhee, Khrua Somlom, Somkung, Hua Kai-ok, Nontaiyak, Khrua Saolong, Domairoolom and so on. People in the community who were traditional, had used them to treat people and. 3.4) Adoption of places, Krokpradoo community forest was used to be as students resources for nearby schools because of its abundance with 3 marshes where were almost disappeared. It was a place used to plant rice for making income for a temple which was proved of an abundance of the forest.

Keywords : Exploitation of forest, community forest, Buriram

บทนำ

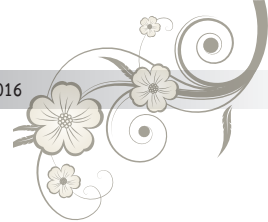
“ป่า” นับว่ามีความสำคัญต่อมนุษย์ และสัตว์น้อยใหญ่ทั้งหลาย ตลอดจนพืชพรรณนานาชนิดที่อยู่ในป่า ป่าไม่จึงเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าและมีความสำคัญมากต่อการดำรงชีวิตไม่ว่าจะเป็น การดำรงชีวิตของมนุษย์หรือสัตว์ที่อาศัยอยู่ตามป่า ดังนั้น ป่าไม่จึงถือได้ว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต เพราะเป็นแหล่งวัตถุดิบที่ให้อาหารได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค นอกจากนี้ ยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งของอินทรียสาร และแร่ธาตุที่สำคัญ กล่าวได้ว่าป่าไม่เป็นระบบนิเวศที่รวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพเอาไว้ นับตั้งแต่ในอดีตที่มนุษย์ได้เริ่มพึ่งพาตนเอง มนุษย์เรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์จากป่าไม่ และเมื่อมนุษย์มีวิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันเป็นสังคมก็เริ่มมีการจับจองพื้นที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีการปฏิสัมพันธ์กันภายในสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน เรียนรู้ที่จะใช้พื้นที่ที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย การเกษตรกรรมซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม่ทั้งสิ้น มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติจากป่าไม่มาใช้ประโยชน์ ทั้งในเรื่องการใช้พื้นที่ การนำทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่ได้จากป่าไม่เป็นวัตถุดิบ ทำให้ป่าไม่ถูกทำลายมากขึ้น ทั้งนี้ ป่าไม่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ถือได้ว่ามีคุณประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการทำให้วัฏจักรของน้ำสมบูรณ์ การช่วยอนุรักษ์ดินและเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร การช่วยปรับสภาพบรรยากาศให้ดำรงความสมดุลและอื่น ๆ ดังนั้น การทำลายป่าไม่หรือการทำให้ป่าไม่มีความเสื่อมโทรมจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสภาวะการดำรงชีวิตทั้งของสิ่งมีชีวิตทั้งมวลไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ พืช และสัตว์ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลง และโดยธรรมชาติของป่าไม่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาตินั้น ยากที่จะฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ (สุชาวลี ชูเอน, 2555 : 44-53) ซึ่งที่ผ่านมามนุษย์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม่อย่างขาดความรอบคอบ โดยไม่คำนึงว่าทรัพยากรป่าไม่ใช่นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่ช่วยรักษาความสมดุลของระบบนิเวศจึงทำให้ป่าไม่เกิดสภาพเสื่อมโทรม และมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ทรัพยากรป่าไม่ของประเทศไทยถูกทำลายด้วยสาเหตุหลายประการ สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การนำเอาทรัพยากรป่าไม่และทรัพยากรธรรมชาติอื่นมาใช้ในการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเริ่มต้นของการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมา จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ขณะนั้นการพัฒนาประเทศมุ่งสร้างความสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เมื่อความสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจเป็นตัวชี้วัดในการพัฒนาประเทศ จึงต้องนำเอาทรัพยากรป่าไม่และทรัพยากรธรรมชาติอื่นที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่มากในขณะนั้นมาใช้ในการพัฒนาประเทศโดยขาดการวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดี (ปัญญา บุตะกะ, 2555 : 52-72) โดยป่าไม่เป็ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและจำเป็นยิ่งต่อการดำรงชีพของมนุษย์ เพราะเป็นแหล่งอำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม การที่จะสามารถจัดการทรัพยากรป่าไม่ให้มีศักยภาพที่จะอำนวยประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างสูงสุดและยั่งยืนได้นั้น จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและ

องค์กรปกครองท้องถิ่น เข้ามา มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบและหลักการของ “ป่าชุมชน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ การอนุรักษ์ผืนป่าไว้เพื่อประโยชน์อย่างยั่งยืนทั้งทางตรงและทางอ้อมของชุมชน ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันวางแผน และดำเนินการจัดการป่าชุมชนดังกล่าวโดยชุมชน ส่วนภาครัฐจะเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนทางด้าน วิชาการ และทรัพยากรอื่น ๆ ที่จำเป็น ตลอดจนทั้งอาจจะหาแนวร่วมกับภาคเอกชนที่มีกำลังด้านทุนทรัพย์ก็จะ ส่งเสริมให้การจัดการมีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้น (นันทนา บุญยานันต์, 2554 : 1)

ป่าชุมชนโกรกประดู่ ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นป่าชุมชนแห่งหนึ่งซึ่งมีทรัพยากรค่อนข้างสมบูรณ์ หากเรามองไปดูสภาพป่าชุมชนโกรกประดู่ เราจะพบคุณค่าที่มีในป่าชุมชนแห่งนี้ที่มีอยู่มากมาย ได้แก่ ต้นไม้หลากหลายชนิด เช่น ต้นตะขบ ต้นเหลื่อม ต้นจิก ต้นประดู่ ต้นจบก ต้นตั่ว ต้นกุ่ม หรือต้นพวง ต้นรัง ต้นเต็ง ต้นแดง ต้นตุมกา ต้นมะค่า ต้นไข่นา เป็นต้น ซึ่งไม้บางอย่างกำลังจะสูญพันธุ์และไม่บางอย่างกำลังเป็นที่ต้องการแก่นักออกแบบบ้านจัดสรร ความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยเห็ดหลากหลายสายพันธุ์ เช่น เห็ดน้ำหมาก เห็ดตะปู เห็ดผึ้ง เห็ดหาพระ เห็ดหน้าขาว เห็ดระโงก เห็ดนางฟ้าป่า เห็ดโค เห็ดโคนใหญ่ เห็ดโคนน้อย เห็ดน้ำแป้ง เห็ดหน้าแหล่ เห็ดหน้าวัว เห็ดถ่าน เห็ดเผาะ เป็นต้น เห็ดบางประเภทเป็นเห็ดที่หายาก เป็นที่ต้องการของตลาด มีราคาสูง ช่วงเก็บเห็ดจะมีคนในชุมชนและนอกชุมชนมาเก็บเห็ดในป่าชุมชนแห่งนี้เพื่อนำไปขายเป็นรายได้จำนวนมาก นอกจาก 2 อย่างในช่วงต้นแล้ว ยังมีสมุนไพรหลากหลายชนิดที่เกิดขึ้นในป่า เช่น สมอ-พิเพก แคป่า เครือพันช้าย พังคลี เครือส้มลม ส้มกุ่ม ต้นหัวไก่โอก หอนน-ตายหายาก เครือสาวหลง โตไม่รู้ล้ม เป็นต้น พืชที่ขึ้นชอบสมุนไพรต่างก็ต้องการสมุนไพรในป่าชุมชนแห่งนี้ บางครั้งถึงกับมีคำสั่งซื้อสมุนไพรชนิดต่าง ๆ จำนวนมากทำให้ปัจจุบันสมุนไพรลดจำนวนลงไปมาก หากมองในมุมของการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนโกรกประดู่ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ป่าชุมชนแห่งนี้มีความสัมพันธ์กับชุมชนทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง ป่าชุมชนแห่งนี้ยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญและเป็นแหล่งรายได้ให้กับหลายชีวิตในชุมชน โดยในฤดูฝน ชุมชนจะหาเห็ดป่า สมุนไพรที่เป็นดอกเป็นใบ และผักพื้นบ้านต่าง ๆ ไปขายในฤดูแล้ง ชุมชนจะหาพิน มัน หวานสมุนไพรต่าง ๆ ไปขาย

เนื้อหา

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจนผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504 - 2509) จนถึงปัจจุบันอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นนั้น ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติทั้งสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายหนึ่งคือการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลาย

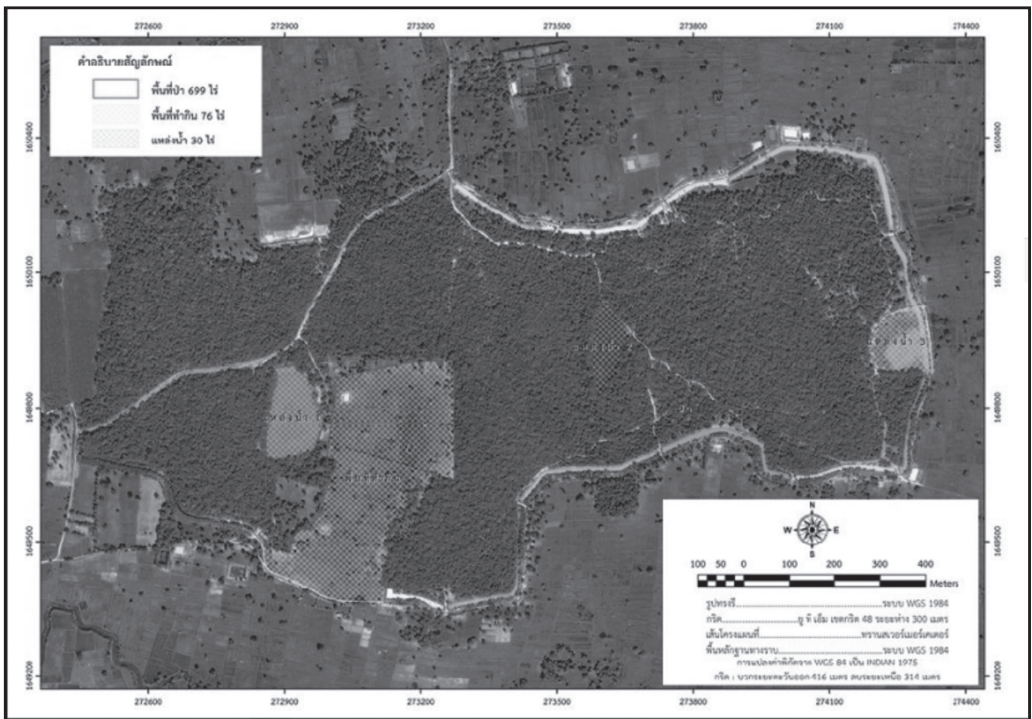
ทางชีวภาพ โดยรักษาพื้นที่อนุรักษ์ไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 19 เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ได้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ นอกจากนี้ยังมีแนวทางการพัฒนาการคุ้มครองป้องกัน รักษา พื้นที่ป่าไม้และเขตอนุรักษ์ โดยอนุรักษ์พื้นที่เปราะบางที่มีความสำคัญเชิงนิเวศสร้างพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างป่า วางระบบเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกถือครองที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ต้นน้ำและการใช้สารเคมี ส่งเสริมเครือข่ายอนุรักษ์และป้องกันการบุกรุก ส่งเสริมหลักการชุมชนอยู่ร่วมกับป่า ส่งเสริม การจัดการป่าชุมชน ฯลฯ แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างมาก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554 : 106-108)

ในขณะที่ความต้องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพิ่มขึ้น ที่ผ่านมาการพัฒนาประเทศและระบบเศรษฐกิจเน้นเป็นฐานการผลิตเพื่อการแข่งขันทางการค้าและเพิ่มรายได้พัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย อีกทั้งนโยบายของรัฐเน้นวัตถุประสงค์ ด้านความหลากหลายทางกายภาพ-ชีวภาพและนโยบายทางกฎหมายมากเกินไป จนมองข้ามปัญหาและความเชื่อมโยงของกับป่า โดยรัฐเชื่อมั่นว่าการอนุรักษ์กับกิจกรรมของชุมชน มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรป่าไม้ในด้านลบมากกว่า ชุมชนคือตัวการของการทำลายป่า (อานันท์ กาญจนพันธุ์ และคณะ, 2543 : 1-2) ซึ่งตรงข้ามกับแนวคิดที่เดิมป่าไม้เป็นแหล่งสำคัญให้ประโยชน์แก่สังคมมนุษย์ด้านปัจจัยสี่ในบางท้องถิ่นป่าไม้ยังเป็นแหล่งพิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ดังนั้น การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมถูกขับไล่ออกจากพื้นที่ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวิกฤติการณ์ทางความคิด ความตระหนักและจิตสำนึกทางด้านทรัพยากรป่าไม้ของคนในสังคม สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากสังคมถูกกลืนหรือถูกกระทำโดยระบบเศรษฐกิจ และไม่เน้นความสำคัญของทรัพยากรป่า ซึ่งหากมองผ่านระบบการผลิตของสังคม ความเป็นอยู่จะพบว่า โดยพื้นฐานชุมชนส่วนมากให้ความสนใจกับทรัพยากรป่า จะเห็นได้จากการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้จากป่าที่เป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีวิตเศรษฐกิจสังคม ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนเรียนรู้จากการดำเนินชีวิตในบริบททางสังคมเศรษฐกิจที่เป็นอยู่อย่างพอเพียง ซึ่งเป็นความเข้าใจที่สามารถอธิบายได้โดยชุมชนเอง ความรู้ความเข้าใจนี้พัฒนาไปเป็น “องค์ความรู้” และเป็น “ภูมิปัญญา” ของคนในชุมชนที่สืบทอดกันมาจนกลายเป็น “จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม” โดยไม่รู้ตัว (บุษกร โอฟารฤทธิพันธ์, 2552 : 2)

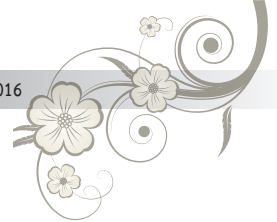
ป่าชุมชนโกรกประดู่ ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นป่าชุมชนที่ยังไม่มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ ครอบคลุมพื้นที่ 9 หมู่บ้าน ความพิเศษกว่าพื้นที่ป่าแห่งอื่นคือ มีหนองน้ำกลางพื้นที่ป่า 3 หนอง คือ หนองเพ็ก หนองกรุง หนองหว่า หนองน้ำกลางป่านี้จะกระจายไปรอบ ๆ พื้นที่ป่าชุมชน ชื่อเรียกของหนองน้ำต่าง ๆ เกิดมาจากต้นไม้ที่ขึ้นประจำตามหนองนั้น ๆ ซึ่งชาวบ้านจึงเรียกชื่อป่าของตนเองตามชื่อหนองจากอดีตถึงปัจจุบัน

ป่าชุมชนโกรกประดู่ เป็นป่าชุมชนแห่งหนึ่งซึ่งมีทรัพยากรค่อนข้างสมบูรณ์ หากเรามองถึงศักยภาพของป่าชุมชนแห่งนี้ จะพบกับสิ่งที่มีอยู่ในป่ามากมายไม่ว่าจะเป็น

1. **ด้านป่า** ป่าชุมชนแห่งนี้มีไม้หลากหลายชนิด เช่น ต้นตะขบ ต้นเหลื่อม ต้นจิก ต้นประดู่ ต้นจบก ต้นตัว ต้นกุงหรือต้นพลวง ต้นรัง ต้นเต็ง ต้นแดง ต้นตูมกา ต้นมะค่า ต้นไข่น้ำ เป็นต้น ซึ่งไม้บางอย่างกำลังจะสูญพันธุ์และไม้บางอย่างกำลังเป็นที่ต้องการของนักออกแบบบ้านจัดสรร
2. **ด้านเห็ด** ป่าชุมชนแห่งนี้จะอุดมไปด้วยเห็ดหลากหลายสายพันธุ์ เช่น เห็ดน้ำมาก เห็ดตะปู เห็ดผึ้ง เห็ดหน้าพระ เห็ดหน้าขาว เห็ดระโงก เห็ดนางฟ้าป่า เห็ดโค เห็ดโคนใหญ่ เห็ดโคนน้อย เห็ดน้ำแป้ง เห็ดหน้าแหล่ เห็ดหน้าวู้ เห็ดถ่าน เห็ดเผาะ เป็นต้น เห็ดบางประเภทเป็นเห็ดที่หายาก เป็นที่ต้องการของตลาด มีราคาสูง ในฤดูที่เห็ดออกจะมีคนในชุมชนและนอกชุมชนจำนวนมากไปหาเห็ดในป่าชุมชนแห่งนี้เพื่อนำไปขายเป็นรายได้
3. **ด้านสมุนไพร** นอกจากของดีทั้ง 2 อย่างดังกล่าวในข้างต้นแล้ว ยังมีสมุนไพรหลากหลายชนิดที่เกิดขึ้นในป่า เช่น สมอพิเภก แคป่า เครือพันช้าย พังคิ เครือส้มลม ส้มกุ้ง ต้นหัวไก่โอก หนอนตายหายาก เครือสาวหลง โตไม่รู้ลืม เป็นต้น พืชที่ขึ้นชอบสมุนไพรต่างก็ต้องการสมุนไพรในป่าชุมชนแห่งนี้ บางคราวถึงกับมีใบสั่งสมุนไพรชนิดต่าง ๆ จากนอกพื้นที่เป็นจำนวนมาก ทำให้ปัจจุบันสมุนไพรลดจำนวนลงไปตาม

รูปภาพที่ 1 แสดงพื้นที่ป่าชุมชนโกรกประตู ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
ที่มา : Google Maps

ผลจากการลงสำรวจปัญหาป่าชุมชนจากคนในพื้นที่ พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ล้วนเกิดมาจาก คน ทั้ง ปัญหาตัดไม้เพื่อนำไปสร้างบ้านเพื่อขายเนื้อไม้ หรือเพื่อทำฟืน ปัญหาการบุกรุกป่าเพื่อหาที่ทำกิน หรือ แม้แต่ขายให้นายทุน ปัญหาการลักลอบขุดสมุนไพรไปขายแก่พ่อค้าโดยขุดไปทั้งเหง้า ถอนรากถอนโคน ปัญหาคนล่าสัตว์ซึ่งต้องการเพียงความสนุกสนานแต่บางครั้งยอมเผาป่าเพียงเพื่อล่านกเพียงตัวเดียว ปัญหาขาดคนดูแลป่าเดียวกัน เพราะฉะนั้นหากมองว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีความสำคัญ ต่อฟื้นฟูป่าชุมชนการทำให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจในการฟื้นฟูป่า ชุมชนร่วมกัน ตลอดจนบริหารจัดการป่าและทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ โดยคนในชุมชนทุกคนได้เข้า มามีส่วนร่วมกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน ซึ่งจะก่อให้เกิดเครือข่ายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ด้วยคนในชุมชนและนอกชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์จากผืนป่าแห่งนี้มากขึ้น จากผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ ที่มีอาณาเขตประมาณ 4,000 ไร่ ปัจจุบันสภาพป่ามีความเสื่อมโทรม คนในชุมชนต่างบุกรุกเพื่อสร้างที่ ทำกิน ทำให้เนื้อที่ของผืนป่าชุมชนลดลงเหลือเพียง 714 ไร่ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลาง จึง ได้ทำโครงการขุดดินคุน้ำล้อมรอบป่า เพื่อป้องกันการบุกรุกเพิ่มเติม แต่ก็ไม่สามารถขุดลอกได้ทั่วทั้งป่า นอกจากนี้ยังมีการพิพาทในการจับจองพื้นที่เพื่อหาที่ทำกิน หรือแม้แต่ขายให้นายทุน ปัญหาการ ลักลอบขุดสมุนไพรไปขายแก่พ่อค้าโดยขุดไปทั้งเหง้า ถอนรากถอนโคน ทั้งที่บางทีสมุนไพรชนิดนั้นหาก

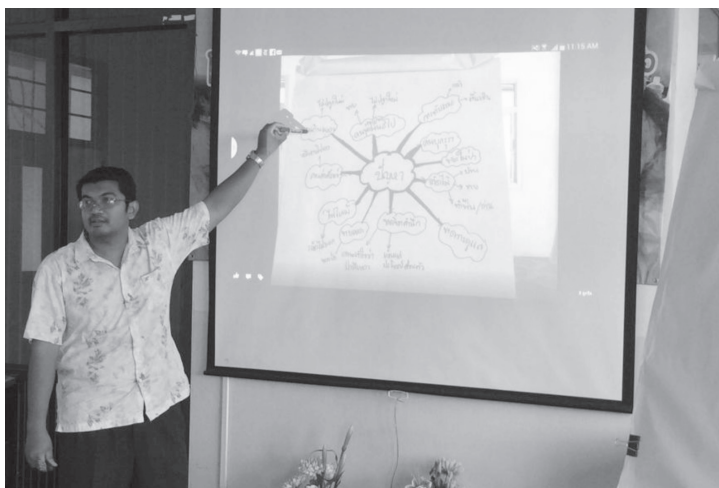
รูปภาพที่ 2 แสดงการสูญหายของป่าชุมชนโกรกประดู่
ที่มา : จารินี น้ำแก้ว และคณะ (2557 : 38)

เก็บไปเพียงส่วนที่จำเป็นเหลือต้นตอไว้ก็สามารถนำมาใช้ใหม่ได้ในปีต่อ ๆ ไป ปัญหาป่าชุมชนตำบลโคกกลางแท้จริงคือ คนในชุมชนยังมองไม่เห็นคุณค่าของป่าชุมชนที่ตนเองมี มุ่งแสวงหาแต่สิ่งภายนอก มองผืนป่าเป็นพื้นที่ของคนอื่นขาดความรู้สึกความเป็นเจ้าของร่วมกัน หากมองว่าประเด็นดังกล่าวเป็นเรื่องของสำนึกที่เกิดจากป่า ชุมชนชนรอบป่าแห่งนี้ ความสำนึกเรื่องป่าก็เริ่มลดลง

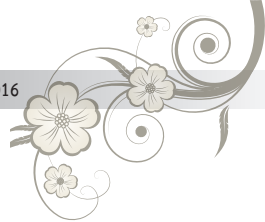
สรุป

จากการศึกษาการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนโกรกประตู ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ทำให้ได้ทราบข้อมูลของการใช้ประโยชน์จากป่า และมูลค่าของสิ่งที่อยู่ในป่า ดังนี้

1. มูลค่าการคงเหลือของป่า ประมาณปี พ.ศ.2518 มีพื้นที่ประมาณ 4,000 ไร่ สัตว์ป่า มีหลากหลายพันธุ์ เช่น ช้าง เสือ กวาง ปลา หนองน้ำกลางพื้นที่ป่าเป็นแหล่งน้ำสำคัญของชุมชน เป็นทั้งน้ำอุปโภคและบริโภค ยามหน้าฝน เป็นแหล่งจับสัตว์น้ำ เก็บเห็ดป่า พืชอาหาร ไม้ฟืนเพื่อหุงต้ม ยามหน้าแล้ง แหล่งน้ำก็ไม่เหือดแห้ง ยังคงมีน้ำขังตลอดทั้งปี จากคำบอกเล่าหน้าแล้งหนองน้ำยังมีความลึกขนาดคนไปยืนบนหลังควายแล้วชูมือขึ้นก็ยังไม่พ้นน้ำ ซึ่งคาดว่าหนองน้ำหน้าแล้งน่าจะมีความลึกประมาณ 4 เมตร ยามหน้าแล้งน้ำในหนองจะซึมมาทางใต้ดินเป็นคลองน้ำเล็ก ๆ ไหลไปรอบหมู่บ้าน ชุมชนจะไม่มี การขาดน้ำในการอุปโภคและบริโภคเลยตลอดทั้งปี ปัจจุบันในปี พ.ศ.2559 พื้นที่ของป่าคงเหลือประมาณ 714 ไร่ ระยะเวลาที่ผ่านมา 41 ปี แสดงให้เห็นป่ามีชุมชนมีการเข้าไปใช้พื้นที่ของป่าในการทำประโยชน์หรือใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินและมีการครอบครองป่าทำให้พื้นที่ป่าลดน้อยลง

รูปภาพที่ 3 การสรุปมูลค่าคงเหลือจากป่าชุมชนโกรกประตู
ที่มา : จารินี ม้าแก้ว และคณะ (2557 : 38)

2. มูลค่าประโยชน์ที่ได้จากของป่า มีดังนี้

คนในชุมชนมีการนำวัตถุดิบหรือสิ่งที่ได้จากป่ามาใช้ประโยชน์ด้านปัจจัยสี่ ได้แก่

2.1 ด้านป่า ป่าชุมชนแห่งนี้มีไม้หลากหลายชนิด เช่น ต้นตะขบ ต้นเหลื่อม ต้นจิก ต้นประดู่ ต้นจบก ต้นตั่ว ต้นกุงหรือต้นพลวง ต้นรัง ต้นเต็ง ต้นแดง ต้นตูมกา ต้นมะค่า ต้นไข่นา ปันตัน ซึ่งไม้บางอย่างกำลังจะสูญพันธุ์และไม่บางอย่างกำลังเป็นที่ต้องการของนักออกแบบบ้านจัดสรร

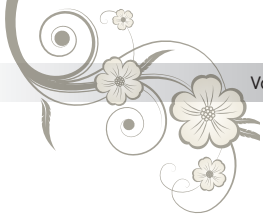
2.2 ด้านเห็ด ป่าชุมชนแห่งนี้จะอุดมไปด้วยเห็ดหลากหลายสายพันธุ์ เช่น เห็ดน้ำหมาก เห็ดตะปู เห็ดผึ้ง เห็ดหำพระ เห็ดหน้าขาว เห็ดระโงก เห็ดนางฟ้าป่า เห็ดโค เห็ดโคนใหญ่ เห็ดโคนน้อย เห็ดน้ำแป้ง เห็ดหน้าแหล่ เห็ดหน้าวัว เห็ดถ่าน เห็ดเผาะ เป็นต้น เห็ดบางประเภทเป็นเห็ดที่หายากเป็นที่ต้องการของตลาด มีราคาสูง ในฤดูที่เห็ดงอกจะมีคนในชุมชนและนอกชุมชนจำนวนมากไปหาเห็ดในป่าชุมชนแห่งนี้เพื่อนำไปขายเป็นรายได้ หรือนำมาใช้ในการประกอบอาหาร

2.3 ด้านสมุนไพรที่เกิดขึ้นในป่า เช่น สมอพิเภก แคป่า เครือพันช้าย พังคิ เครือส้มลม ส้มกุ้ง ต้นหัวไก่โอก หนอนตายหายาก เครือสาวหลง ไตไม่รู้ล้ม เป็นต้น ซึ่งคนชุมชนที่เป็นคนเก่าแก่จะนำมาใช้ในการรักษาคน

2.4 ด้านสถานที่ ป่าโกรกประดู่เป็นสถานที่ที่ใช้ในการเป็นแหล่งเรียนรู้คนนักเรียนในสถานศึกษาใกล้ ๆ เนื่องจากเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีหนองน้ำ 3 หนองน้ำ ที่ปัจจุบันกำลังจะขาดหายไปเป็นสถานที่ที่คนในชุมชนใช้ปลูกข้าวเพื่อนำมาขายเป็นรายได้ถวายวัด แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าแห่งนี้

3. มูลค่าการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนรอบป่าทั้ง 4 หมู่บ้าน ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ มีดังนี้

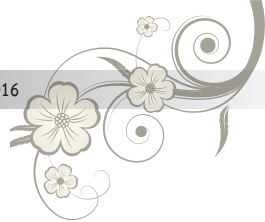
หมู่บ้าน	จำนวนผู้ตอบแบบสำรวจ	ข้าว	เห็ดป่า	มันสำปะหลัง/อื่น ๆ	รวม
บ้านโกรกประดู่	14 คน	941,800	12,100	412,800	1,366,700
บ้านหนองโดนน้อย	48 คน	3,353,100	106,650	719,300	4,179,050
บ้านไทรงาม	36 คน	2,645,800	92,200	43,800	2,781,800
บ้านร่มเย็น	6 คน	360,000	7,400	3,600	371,000
รวม	104 คน	7,300,700	218,350	1,179,500	8,698,550

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างมูลค่าสิ่งที่ได้จากป่าหรือประโยชน์ที่เกิดจากป่าเพื่อให้คนในชุมชนได้มีอาชีพหรือรายได้ที่เพิ่มขึ้น
2. ผู้นำชุมชนควรส่งเสริมให้คนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์ป่าเพื่อให้ป่ายังคงอยู่และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- จารินี ม้าแก้ว และคณะ. (2557). การพัฒนาโจทย์วิจัยเชิงพื้นที่ตำบลโคกกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา. บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- นันทนา บุญยานันต์. (2554). การประเมินมูลค่าการพึ่งพิงป่าชุมชน กรณีศึกษา : ป่าชุมชนบ้านช่องแคบ จังหวัดกาญจนบุรี. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการระดับชาติ “ป่าชุมชนไทยเพื่อการปฏิรูปสังคมที่เป็นธรรมและยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลง”, (97-106). วันที่ 14-15 ธันวาคม 2554 โรงแรมมารายการ์เด็น ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ : เครือข่ายป่าชุมชนประเทศไทย แผนงานประเทศไทย และศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก.
- บุษกร โอฬารฤทธินันท์. (2552). องค์ความรู้และการจัดการความรู้ป่าชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนเขาอ้ายปัด ตำบลซบตะเคียน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ. สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปัญญา บุตะกะ. (2555). ความสำคัญของปัจจัยในการจัดการป่าชุมชนตามความคิดเห็นของประชาชน : กรณีศึกษาป่าชุมชนดอนเจ้าปู่ ตำบลทรายมูล อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 31(1) : (ม.ค.-ก.พ. 2555) 52-72.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (2530-2534). กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559). กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุชาวลี ชูเอน. (2555). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษา ตำบลวังมะปราง อำเภอดงเจริญ จังหวัดตรัง. วารสารวิทยบริการ 23(3) : (ก.ย.-ธ.ค. 2555) 44-53.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์ และคณะ. (2543). พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร : สถานการณ์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

